

LATVIJAS ĀRHĪVI

JAUNĀKĀ LITERATŪRA

VĒSTURE

Zelče, Vita (proj. vad.) *Agora. 4. sēj.: Laikplaisa: Piektais gads.* Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2006. 408 lpp.: il.

ISBN 9984-783-87-1

Rakstu krājumā apkopoti Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Komunikācijas studiju nodalas mācībspēku un maģistra studiju programmas studentu pētījumi par Piektā gada nozīmi un tās maiņu kultūratmiņā, 1905. gada preses diskursu un tālaika notikumu reprezentāciju sava laika presē.

Pirmajā sadaļā “(Sa)meklējumi” iekļauts Vitas Zelčes raksts par Piektā gada vērtībatmiņu, Skaidrītes Lasmanes pētījums par Piektā gada vērtējuma transformācijām un to ētisko aspektu un Ābrama Kleckina piezīmes diskusijas rosināšanai par Piektā gada diskursu.

Otrajā sadaļā “Tas laiks” ietverti pētījumi par dažādiem 1905. gada vēstures aspektiem. Aijas Zamozdikas pētījums veltīts vārda brīvības diskursam latviešu presē un Ineses Priedites – Latvijas valstiskās autonomijas attīstības un nacionālo tiesību diskursam laikrakstā “Dienas Lapa”. Ojāra Skudras publikācijā aplūkoti latviešu preses sociāl-politiskie raksturojumi Rīgas baltvācu laikrakstos. Laura Lapiņa iztirzā Tautskolotāju kongresa reprezentāciju sava laika presē, Dace Tāse analizē studentu preses diskursu. Savukārt Ilzes Gražules rakstā aplūkoti tālaika notikumu atspoguļojums ASV latviešu presē, bet Sandra Vilcāna sacerējums veltīts humora un satīras žanram kā politiskās līdzdalības instrumentam. Rubriku noslēdz Martas Hercas raksts par tā gada darba sludinājumiem latviešu presē.

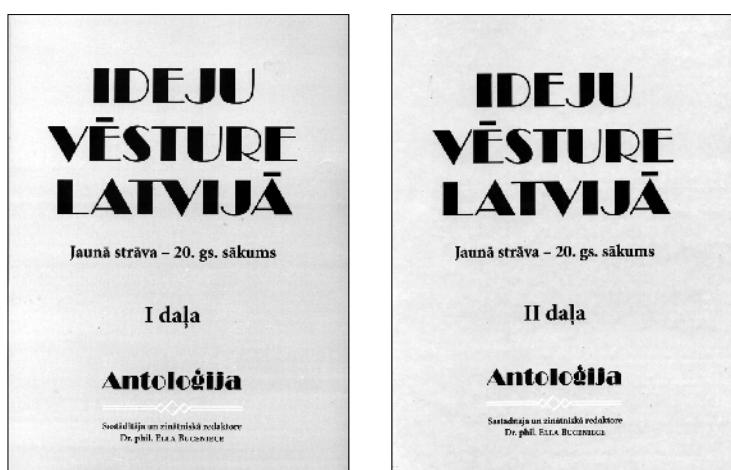
Trešajai sadaļai dots nosaukums “Mezglojumi”. Tajā iekļauts Daces Ekertes pētījums par uzbrukuma Rīgas Centrālcietumam atspoguļojumu un Lienes Johansones sacerējums par Jēkaba Dubelsteina personības un darbības atainojumu dažādu gadu

presē un literatūrā. Mārtiņa Kaprāna publikācijā analizētas slepenpolicista Jāņa Dāvusa atmiņas. Elīna Stengrēvica aplūko dzejnieces Zemgaliešu Birutas pārstāvniecību latviešu literatūras vēsturē. Monika Griezne analizē revolūcijas vietu Raiņa 1905. gada privātajā sarakstā. Maritas Zitmanes un Vitas Zelčes rakstā skarta sievietes reprezentācija Piekta gada diskursā.

Krājumu noslēdz sadaļa "No distances", kas apkopo rakstus par Piekta gada vērtējumu 20. gs. gaitā un mūsdienās. Elīna Irbe aplūko Piektā gadu Kuldīgas presē, Solvita Denisa analizē laikraksta "Севодня" attieksmi pret šo vēstures notikumu 1925. gadā. Savukārt Oskars Lakšēvics iztirzā soda ekspedīciju atspoguļojumu sociāldemokrātu presē 1926. un 1927. gadā, bet Ansis Štāls – 1935. gada preses diskursu. Piekta gada vērtējumam padomju okupācijas laikā veltīts Lauras Tabūnas raksts, kas aplūko 1955. gada preses materiālus, un Jāņa Buholca sacērējums, kas analizē 1985. gada latviešu laikrakstus. Piekta gada revolūcijas konstruēšana Alberta Bela romāna "Saucēja balss" 1974. gada ekrанизējumā "Uzbrukums slepenpolicijā" iztirzā Ilzes Auzānes rakstā. Intas Brikšes pētījumā atsegs Piekta gada rāmējums 2005. gada latviešu presē.

Zinātnisko rakstu krājuma "Agora" iepriekšējos sējumos iztirzāti identitātes jautājumi, Viļa Lāča loma kultūrā un vēsturē un staļinisma posms Latvijas cilvēklaiktelpā.

Buceniece, Ella (sast., zin. red.) *Ideju vēsture Latvijā: Jaunā strāva–20. gs. sākums. Antoloģija*. Rīga: RaKa, 2005. 1. d. 532 lpp.; 2006. 2. d. 349 lpp.

ISBN 9984-15-765-2; 9984-15-779-2

1995. gadā tika publicēta grāmata "Ideju vēsture Latvijā (no pirmsākumiem līdz 19. gs. 90. gadiem). Antoloģija". Jaunais izdevums turpina iesākto projektu, kura uzdevums ir aptvert Latvijas kultūrā esošo ideju daudzveidību un savstarpējo kritisko dialogu. Grāmatas sastādītāja un zinātniskā redaktore Ella Buceniece norāda, ka jaunā "grāmata pievēršas laika posmam, kad veidojās modernitātes struktūra, ko

konstituēja dažādu pretēji virzītu ideju kopums. [...] Arī Latvijā modernitāte piesaka sevi kā agrāk nebijusi universāluma tendence, kas skata attīstību vismaz "trejos lokos – sevī, tautā, cilvēcē" ..." (II lpp.).

Antoloģijas I daļā aplūkotas modernisma un universālisma idejas (Aspazija, Rainis, A. Upīts); sociālā aktīvisma un kriticisma idejas (P. Stučka, F. Roziņš, K. Kaspars, E. Rolovs, M. Skujenieks, M. Valters, F. Cielēns, K. Kalniņa, J. Jansons-Brauns, V. Dermanis); individuālisma un subjektivitātes idejas (J. Poruks, F. Bārda, J. Akuraters, K. Skalbe, V. Eglītis, Fallijs) un liberāldemokrātiskās un konservatīvās idejas (A. Stērste, V. Olavs, A. Niedra, F. Veinbergs). II daļa ietver akadēmiskās (filozofiskās, klasiski filoloģiskās un teologiskās) idejas (V. Sanders, K. Balodis, P. Zālīte, E. Kurcs, F. Trasuns); filozofiskā pozitīvisma idejas (T. Zeiferts, P. Dauge, K. Veinbergs); pragmatisma un enerģētisma dabaszinātniskās idejas (V. Ostvalds, P. Valdens, M. Centner Švērs); modernās dzīves ētiskās un reliģiskās idejas (V. Plūdonis, A. Saulietis, A. Brigadere, J. Jaunsudrabiņš); kultūrvēsturiskās idejas (A. Deglavs, A. Birkerts, F. Kemps) un modernisma idejas mākslā (V. Matvejs, T. Ūders, E. Dārziņš). Antoloģijas materiālus sagatavojuši A. Priedīte, A. Cimdiņa, E. Buceniece, Z. Lapiņa, I. Čera, A. Lūse, A. Kalnciema, S. Krūmiņa-Koņkova, D. Lūse, S. Cielava, J. Prikulis, V. Zariņš, N. Gills, R. Briedis, L. Dribins, P. Laizāns, E. Mucenieks, M. Vecvagars, A. Strods, J. Stradiņš.

Zellis, Kaspars (sast.) *Mīti Latvijas vēsturē*.
Rīga: Žurnāla "Latvijas Vēsture" fonds, 2006.
146 lpp.: il.

ISBN 9984-643-75-1

Krājumā apkopoti Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes vēstures speciālitātes doktorantu raksti, kas tapuši kursa "Mīti Latvijas vēsture", ko docēja G. Straube, A. Stranga un I. Mednis, ietvaros.

Izdevums aptver ļoti plašu tēmu loku: Līvzemes kristianizācija, kristiešu un pagānu attiecības, brāļu draudžu darbība, krievu vesticīnieki, Latvijas arhitektūras pieminekļu aizsardzība un muzeju darbība, Rīgas kā "mazās Parīzes" un "labo Ulmaņlaiku" diskurss, "baigā gada" mīts, kā arī vairākas padomju okupācijas vērtējuma problēmas. Kultūrkritiķis Pēteris Bankovskis vērtē: "Ktrs no doktorantiem izvēlētās tēmas un savu spēju robežās ir tiecies pateikt ko jaunu vai vismaz retāk pieminētu, turklāt lielākā daļa tekstu ir arī raiti uzrakstīti, nav pārāk manāma aizraušanās ar modernu teoriju drumstalām un frāzēm. Tā vien liekas, ka turpmākajos gadu desmitos tiem, kas vēl pratīs lasīt, būs iespēja iepazīties ar ne viena vien krājumā pārstāvētā autora saistošām monogrāfijām, kurās netrūks ne līdz galam neapgūtu avotu studiju, ne svaigu domu un interpretāciju" (*Diena*. Piel. 2006. 31. marts. 11. lpp.).

Vairāki autori definē un interpretē Latvijas vēstures historiogrāfijā zināmas un izvērtētas tēmas kā mītus, to vidū ir E. Eihmane, V. Muižnieks, G. Ceipe, N. Pazuhina, M. Mintaura, I. Lipša, I. Boldāne, G. Zelmenis, R. Pārpuce, K. Zellis, D. Oļehnovičs, A. Bambals, R. Jansons, G. Krūmiņš un A. Daudze.

KULTŪRATMIŅA

Šneidere, Mudīte. *Dita*. Rīga: Jumava, 2006.
203 lpp.: il.
ISBN 9984-38-103-X

Grāmatas anotācijā norādīts, ka Mudīte Šneidere pieder paaudzei, kura dzimusi neatkarīgajā Latvijā, bet mūža lielākā daļa – skolas laiks un darba gadi – pagājuši padomju okupācijas laikā. Šajā grāmatā viņa “raugās uz bērnību un pusaudža gadiem ar dzīves pieredzē ārdētu skatu. Te ir gan amizantas, gan dramatiskas epizodes: karš divām mazām meitenēm atnem māti, pamazām sevi piesaka padomju realitāte, notiek pirmā sastapšanās ar teātra magiju. Autore tēlo divus paralēlus dzīves stāstus.” Tie ir vēstījumi par viņas pašas – Dailes teātra aktrises Mudītes Šneideres – un viņas vīra aktiera Harija Liepiņa dzīves un likteņa sākumposmu. Tas ir lirisks, poētisks tēlojums, kurā fakti mijas ar jūtu atspulgiem, pateicību dzīvē satiktajiem cilvēkiem. Stāstā vērtības zīme tiek piešķirta ve-

cākiem, radiniekiem, draugiem, skolotājiem, kaimiņiem, arī tikai vienreiz dzīvē satiktiem cilvēkiem, kuru humānisms, cēlsirdība glāba citu dzīvības, palīdzēja viņu likteņiem ievirzīties labākā gulsnē. Vērtība ir arī laiks – smagais kara noslēgums un pēckara gadi. Viena no atziņām: “Un tomēr – vēsture ir. Ir un ir. To uzzināt, izlasīt, apjaust un tajā iedziļināties ir liels, nopietns un brīnišķīgs piedzīvojums. Ľoti svarīgs. Jo ir taču svarīgi jaust un ieraudzīt, ka tas, kas notiek ar mani un tevi pašlaik, noticis ar kādu indivīdu, veselu tautu vai cilvēces daļu jau Bībeles laikos. Kaut vai lai ieraudzītu, ka zinātnē attīstās un zināšanas vairojas, bet cilvēka dabā neviena īpašība nenāk klāt un neviena neizzūd. Cilvēks ir kā alfabēts, kurā ir visi burti. Tālākais paša ziņā – kādi vārdi no tiem top.

Protams, dzīvē nav melnraksta, kā daudzi jau teikuši. Viss it tūlīt un tīrrakstā. Ja nu vienīgi, kādas nodaļas beigās var pierakstīt: “Te es kļūdījos.”” (198. lpp.)

Savukārt savās “nakts domās” M. Šneidere raksta: “Un tu arvien vairāk apzinies, ka mīli cilvēkus. Arvien vairāk mīli, un arvien vairāk to apzinies. Tā ar tevi bijis vienmēr, tikai agrāk tam visam klāt bija daudz sārņu. Kā ikviena cilvēcīga būtne, tu ienāci dzīvē ar jautājumu, kas es būšu un vai cilvēki mani atšķirs no citiem. Kāda ir

mana vieta? Kāds ir mans uzdevums? Jo arī tev nav svešas katras cilvēcīgas būtnes bailes "piedzimt un nomirt anonīmam". [..]

Nekad, liekas – nekad Dieva dotā zeme, debesis un arī cilvēki ap tevi nav bijuši tik skaisti. Skaisti? Zeme un debesis, jā. Bet cilvēki? Grēcīgi, grēkojuši un grēkus izpērkoši. Cildeni un pie zemes pakrītoši. Taču tu viņus mīli un jau ar apskaidrotu sirdi.

Tas ir brīnišķīgs laiks. Brīnišķīgs" (7. lpp.).

Skujinš, Zigmunds. *Raksti. 3. sēj.: Jūtu ceļojumi. Dažādu dimensiju apsēstības*. Rīga: Mansards, 2006. 531 lpp.: il.

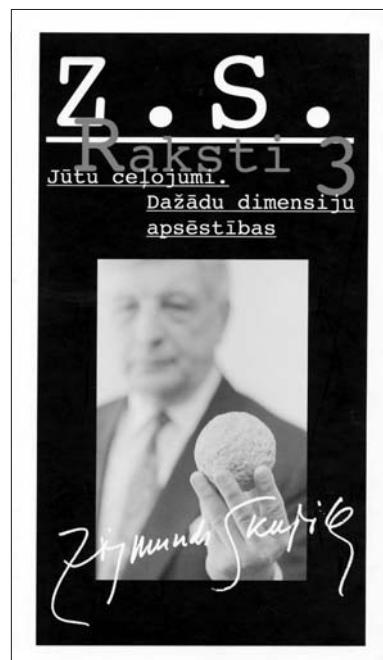
ISBN 9984-9812-1-5, 9984-9880-0-7

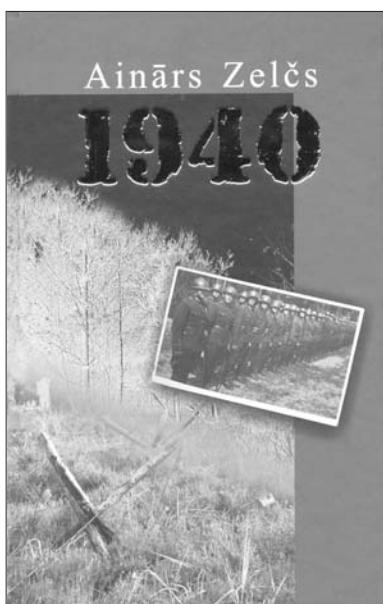
Rakstu 3. sējumā ietverti Z. Skujīna ceļojumu apraksti, kas tapuši 20. gs. 60.–90. gados, par Āfriku, Ameriku, Austrāliju un Rietumeiropas valstīm. Vairāki no tiem ļauj ne vien gūt priekšstatu par citām zemēm, bet arī atgriezties t.s. padomju cilvēku zināšanu un priekšstatu par ārzemēm vēsturē un pārliecināties, ka tajos patiesības (pēc mūsdienu mērauklas) bija vairāk nekā melu.

Grāmatā iekļauti arī dažādās desmitgadēs tapušie stāsti, piemēram, "Sātana eņģelis", "Sermuliņš uz asfalta", "Dzimtene", "Notikums zoologiskajā dārzā", "Tosts", "Roņu salas Juhaness" un "Elbrusa šoferis".

Īpaša vērtība ir pirmpublicējumiem – rakstnieka dienasgrāmatai un piezīmju bloknotiem par Latvijas literāro dzīvi. Z. Skujīnš atzīst, ka viņa izpratnē literatūra "ir laikmeta atspoguļojums cilvēkā" (495. lpp.). Savukārt, daloties pārdomās par cilvēces likteņgaitām, rakstnieks atzīst: "Pasaule nemitīgi mainās, un sabiedrība nemitīgi pārveidojas. Tas, kas kādreiz šķita sīks spēka piliens, izrādās, tik sīks nemaz nav. Verdoši pilieni kopā top par tvaiku, kas dzen laikmeta turbīnu" (503. lpp.).

Grāmatu papildina arī rakstnieka meitas un Rakstu veidotājas Ingas Skujīnas apcerē "Ceļojot kopā ar tēvu", rakstnieces Andas Neiburgas saruna ar Zigmundu Skujīnu "Idejas, kuru stunda sit", piezīmes un atsauksmes par Rakstu 2. sējumu, kā arī komentāri.

Zelčs, Ainārs. 1940: Romāns. Rīga: Zvaigzne ABC, 2006. 200 lpp.
ISBN 9984-37-323-1

Grāmata mēģina rast atbildi uz jautājumu: "Vajadzēja vai nevajadzēja 1940. gadā pretoties Staļina armijas iebrukumam?" Priekšvārdā autors raksta: "Arī es par to esmu bieži domājis un ar interesi ieklausījies citu domās. Pētot tālaika un vēlākus rakstus un liecības, pārliecinājos, ka vairāku iemeslu pēc tiek uzturēts, ja tā var teikt, mīts par mazas valsts mazspējīgo armiju.

Salīdzinot Latviju ar parasta lieluma Eiropas valstīm, nevis ar atsevišķiem gigantiem, var atzīt, ka mūsu valsts nav maza, bet gan tāda pati, un lai Dievs mums dod tikpat kaujas spējīgu armiju, kāda tā bija 1940. gadā.

Jā, kā tad būtu, ja 1940. gada jūnijā prezidents pavēlētu armijai kaņot? ...

Mana atbilde uz latviešu mūžīgo jautājumu ir šī grāmata" (7. lpp.).

Grāmatas autors piedāvā Latvijas vēstures stāsta (ne)iespējamo versiju – kas būtu, ja būtu. Viņš piedāvā citādaku 1940. gada 15. jūnija valdības sēdes scenāriju. Tajā K. Ulmanis piepeši saka: "Mēs kaņosim" (12. lpp.). Tālākais vēstījums ir par Latvijas karu pret Padomju Savienības iebrukumu.

2005. gadā LNT pēc šā romāna pirmās daļas tapa filma "Paralēlā vēsture. 1940. gads".

SOCIĀLĀS ZINĀTNES

Zelče, Vita (proj. vad.) Domino. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2006. 3. sēj.
208 lpp.: il.
ISBN 9984-783-64-2

"Domino" ir Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Komunikācijas studiju nodaļas zinātniskie raksti. To 3. laidienā iekļauti raksti par preses vēsturi un dažādiem mūsdienu masu mediju, sabiedrisko attiecību un reklāmas aspektiem.

Kristapa Geistarta publikācijā aplūkota laikraksta "Jaunākās Ziņas" loma 4. Saeimas priekšvēlēšanu kampaņā, Ilvara Koscinkeviča rakstā sniegts ieskats basketbola meistar-komandu "Rīgas ASK" un "TTT" atspoguļojumā laikrakstā "Sports" 1959./1960. gada sezonā.

Kristīne Muceniece analizē Otrā Čečenijas kara atspoguļojumu laikrakstā "Diena", Olga Dragiļeva iztirzā cittaautieša konstruēšanu Latvijas presē, Līga Mūrniece izvērtē ziņu prioritātes laikrakstos "Diena" un "Latvijas Avīze". Savukārt Sanitas Šneideres

publikācija veltīta sabiedriskajiem procesiem "Latvijas Avīzes" komentāros un feļetonos, Klintas Ločmeles raksta uzmanības centrā sievietes konstruēšana žurnālos "Cosmopolitan" un "Sievietes Pasaule", bet Anitas Kalmanes pētījums vēsta par pusaudžu vēstulēm jauniešu žurnāliem.

Televīzijas darbība analizēta četros rakstos. Andris Saulītis aplūko posmodernās ironijas diskursu Andreja Volmāra veidotajos sižetos; Ieva Beitika analizē ziņu objektivitāti LTV1 ziņu raidījumā "Panorāma"; Līva Ulmane iztirzā LTV ārziņju ziņas no satura un komunikatora viedokļa; Sandra Kropa salīdzinošā aspektā apskata LTV raidījumus "100. pants" un "Mūsu cilvēks".

Egila Danča rakstā aplūkota interneta un interneta mājaslapas nozīme a/s "Hansabanka" mārketinga aktivitātēs, bet Egitas Kancānes pētījums veltīts sabiedrisko attiecību lomai zīmolu "Stendera ziepju fabrika" un "Emīla Gustava šokolāde" veiksmīgajā attīstībā. Ineses Salmiņas publikācijā iztirzāta CSDD sociālās reklāmas efektivitāte.

Olgas Kazakas pētījuma uzmanības centrā ir komunikatīvās kompetences formēšanās process bērnudārzu audzēkņu vidū, bet Alekseja Jarocka darbs veltīts komunikācijas lomai šālaika Baznīcas dzīvē.

Viens no projekta dalībniekiem Andris Saulītis atzīst, ka "būtībā "Domino" efekts ir citur – tā atvērtajā sarunas formātā. Studentu zinātnisko rakstu krājums – pirmie soli pētniecības sarežģītajā un relatīvajā pasaule, kur autoritātes jāmeklē pašam, bet atrastās vēl kaut vienu reizi jāmēģina apšaubīt. Un galvenais – neapstāties. Dzīvot līdzi un aizrauties ar zinātni, spēli, sarunām un dzīvi" (7. lpp.).

